

משרד המבחן והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל ר ו נ ד ת ל ע י ד ון ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים וחמש

ואתחננו (תשכ"ו)

א. שאלות מבנה:

(1) לדעת ר' דוד הופמן (בפרושו לדברים) מחולק נאומו הראשון של משה (א' ו' - ד' מ') לשלושה חלקים:

1. א' ו' - ב' א'
2. ב' ב' - ג' כ"ט
3. ד' א' - ד' מ'

הסבר מהו היחס בין שלשת החלקים האלה.

(2) לדעתו יש גם בפרקנו (כמו בפרקים א' וב') פסוקים שיש לראותם כמאמר מוסגר ופסוקים שיש לראותם כסטיה מן הרעיון העיקרי.

אלו פסוקים בפרקנו יש לראות כמאמר מוסגר ומה הקשר בין הסגר זה לעיקר?

(3) לדעתו חוזר משה בפסוק ל"ב לרעיונו העיקרי שבו דן בט' - כ'.

א מהו הרעיון העיקרי ומתן הקשר של הפסוקים כ"ה-ל"א לרעיון עיקרי זה?

ב. כ"ה כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם ועשיתם פסל...

רמב"ן: ענין הכתוב הזה יזכיר ויאמר כי תוליד בנים ובני בנים ובעבור חיותכם ישנים בארץ ותשבו לבטח אולי תשכחו את ה' והעידותי בכס היום שתאבדו מהר, כי לא יאריך לכם מאחר שתעבדו עבודה זרה.

והפרשה הזו אע"פ שהיא אזהרה לא באמרה בלשון "אם", כי הוא כמתנבא על ענינם, וידבר בלשון ישמש בשני פנים, בלשון אזהרה ובלשון עתיד לבוא, יאמר שיעשו ויהיה להם ככה, ולא יגזור עליהם.

מנחה חדשה (לר' מאיר קאלור, פרשן מן המאה ה-16 בסוריקה, פרושו במצא בכ"י, קטעים ממנו הדפיס ר' וולף היינז בהימסר בחומש "תורת משה" רעדעלהיים תקפ"א) והפליג עד מאד להזהירם שלא ישכחו את ה' אלוקים ואת תורתו ואת כל נפלאותיו אשר עשה לעיניהם ואמר להם: ידעתי שאם תועיל תוכחה זאת לכם, שלא תועיל לבניכם אחריכם, אשר לא שמעו באזניהם את מוסר ה' אלוקים; ולכן אמר "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ" - ויהיה כל הענין הזה בעיניכם כשיחת זקנותם...

(1) מה הקשיים השונים בפסוקנו שאותם מישב הרמב"ן?

(2) הסבר למה מוסיף הרמב"ן על דברי הכתוב את המלים הבאות: (א) "בעבור" (ב) "ותשבו לבטח". (ג) "אולי תשכחו"

א (3) מה ההבדל בין פרושו של הרמב"ן למנחה חדשה?

ג. פסוקים ל"ב - מ'

ל"ב רמב"ן ד"ה כי שאל נא לימים ראשונים.

יאמר: לא ימחול ולא יאריך ה' לכם על עבודה זרה ועל השחתה בפסל וכל תמונה, כי עשה עמכם מה שלא עשה לכל גוי מעולם, שתשמיעך קול אלוקים מדבר מתוך האש, למען תהיה יראתו על פניכם ותייחדו אותו ולא תשחיתו, ולקח אתכם לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים, שלא תעבדו לזולתו; ונהנה תראית בעיניך כל זה לדעת, כי ה' הוא האלוקים, הוא אחד ושמו אחד, ואין עוד מלבדו, כי מן השמים תשמיעך את קולו ללמדך בזה מוסר השכל, ועל הארץ הראך את אשר הגדולה בוערת עד לב השמים, ודבריו כולם שמעת מתוך האש. "ויוציאך בפניו", כמו - על פניו... ואחרי שהשם הגדול הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, ואין עוד, תשמור מצוותיו וחוקותיו למען ייטב לך בשמים ממעל ולמען תאריך ימים על הארץ מתחת.

א (1) למה פתח הרמב"ן את פרושו במלים "לא ימחול ולא יאריך ה' לכם..." מה קשיי יישב במלים אלה?

א (2) לשם מה מכניס הרמב"ן לפרושו של פסוק ל"ג את דברי שמות כ' פ' כ', מה הצריכו לחביא תוספת זו?

(3) לשם מה הוסיף אחרי פרשו את פ' ל"ד את המלים "שלא תעבדו לזולתו"?

(4) לשם מה הוסיף לפסוק לה' את המלה (אתה תראית) בעיניך (לדעת)?

(5) מהו הקשי בחציו השני של פסוק ל"ו שהוא מישבו?

6. כיצד מפרש הרמב"ן את הבטוי הקשה (בפסוק ל"ז) "ויוציאך בפניו". (ועיין לזה דברי הרמב"ן בשמות כ' ב' לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני, ד"ה על פני!)

7. הרמב"ן מחבר את שני הפסוקים האחרונים (ל"ט מ') למשפט אחד, שתכנו של ל"ט מהוה בו משפט ספל סבתי ("ואחר שח' הגדול הוא האלוהים...") וחחילת פסוק מ' הוא משפט התוצאה.

8. למה אינו מפרש את שני הפסוקים כשני משפטים בפרדים?

9. לשם מה "תרגם" הרמב"ן את צורת העבר עם ו' המהפך לעתיד של (פסוק מ') "ושמרת" לצורת עתיד פשוט ("תשמור"), ומי לא ידע שבלשון המקרא "ושמרת" פרושו - תשמור?

תשובות יש לשלוח לבחמה ליבוביץ, ירושלים - קרית-משה

העורך: מיכאל פרלמן

שאלות בשעמי המקרא

(א) דברים ד' י"א

ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בער באש עד-לב השמים חשך ענן וערפל

מלבי"ם

ההשגה באה דרך שלוש מחיצות, שחשב פה שהם חשך ענן וערפל. שהערפל הוא האד הדק והאור בוקע דרך בו ומתפלש מעבר אל העבר, ומשם השיג משה, כמ"ס "ומשה בגע אל-הערפל" (שמות כ' י"ח). והענן הוא אד מקובץ והוא מובע האור יותר מלעבור בו, וְעַב הַעֲנָן הוא ענן העב שמונע האור לגמרי ונקרא פה בשם חשך, על שאין האור מתפלש בו. ולקמן אמר "את-הדברים האלה דבר ה' אל-כל-קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל..." (דברים ה' י"ט), וכבר אמרו הקדמונים שהאש הוא עצמו החשך...

העמק דבר נתבאר בויקרא ט' ה' (ויקרבו כל-העדה ויעמדו לפני ה'), וזה הלשון משמעו בזריזות וריצה יותר מהלוך הרגיל.

הופמן

הענן מתואר בשמות יס טז בתור ענן כבד. נראה שביטוי זה מציין את ההרכבה של חשך וענן. ערפל הוא מקוט קרבת השכינה, אשר רק משה רבינו היה רשאי לגשת שם (שמות כ' י"ח).

בובר

1) מהו ההבדל בפסוקים העצמים בין ויקרא ט' ה' ובין פסוקנו?

2) אילו טעמים היו כנראה דרושים בפסוקנו לפי תרגומו של בובר?

3) האם מתאימים דברי מלבי"ם והופמן לפסוק העצמים?

4) מה הסיבה ששלוש מלים "חשך ענן וערפל" הוסעמו ביחס 1 : 2 (כלומר "חשך" בא בטעם מפסיק).

5) איך אפשר להיעזר בצורה עניינית לחלוקה הזאת מתוך ההשואה עם יואל ב' ב' יום חשך ואפלה יום ענן וערפל...

(ב) דברים ד' ל"ב

כי שאל-נא לימים ראשונים אשר-היו לפניך למן-היום. אשר ברא אלקים אדם על-הארץ ולמקצה השמים ועד-קצה השמים הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמחו.

רש"י

ד"ה לימים ראשונים: על ימים ראשונים

ולמקצה השמים וגם שאל לכל הברואים אשר מקצה אל קצה. זהו פשוטו.

ר' אליהו מזרחי (על רש"י) ולמקצה השמים: הוסיף וגם שאל על ולמקצה השמים,

וכי בזולת זה יחשב שמאמר "ולמקצה השמים" דבק עם הקודם לו "למן-היום אשר ברא אלקים אדם על-הארץ ולמקצה השמים ועד-קצה השמים". ואין זה נכון, כי "למן היום אשר ברא..." הוא פירוש ל"ימים ראשונים" המורים על הזמן אבל "ולמקצה השמים" אינו מורה על הזמן אלא על המקומות, ועם תוספת "וגם שאל" תהיה שאלה בפני עצמה...

1) הסבר את דברי רש"י ע"פ הרא"ם.

2) במה מתאים פירוש זה היטב לפסוק העצמים?

3) הסבר בפרט את ההערה האחרונה "ועם תוספת" וגם שאל... ובמה היא מתאימה לטעמים?

4) בפסוקנו באה תלישא קטנה שתי פעמים. מה השוני בין שתיהן?